

RAQAMLAR ORTIDAGI HARAKAT: MEDIASAVODXONLIKDA MATEMATIK TAFAKKURNING O'RNI

Abdupattayev Xasanboy Abdurahmonovich

Qo'qon Davlat Universiteti

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD)

Azimova Dilyora San'atjon qizi

Qo'qon Davlat Universiteti 2-kurs talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada mediasavodxonlik va matematik tafakkur o'rtasidagi uzviy bog'liqlik tahlil qilinadi. Raqamlar, statistik ma'lumotlar va vizual axborot vositalarini to'g'ri talqin qilishda matematik tafakkurning ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, ommaviy axborot vositalarida uchraydigan manipulyativ raqamlar va noto'g'ri statistikalar orqali inson tafakkuriga ta'sir ko'rsatish mexanizmlari tahlil qilinadi. Maqolada raqamlar ortidagi haqiqatni anglash uchun tanqidiy fikrlash, tahlil va mantiqiy xulosalar chiqarishning o'rni asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: mediasavodxonlik, matematik tafakkur, axborot tahlili, tanqidiy fikrlash, raqamli manipulyatsiya.

Abstract

This article analyzes the interconnection between media literacy and mathematical thinking. It highlights the importance of mathematical reasoning in correctly interpreting numbers, statistical data, and visual media information. The study also examines how manipulative statistics and misleading figures in mass media can influence human perception. The role of critical thinking, analysis, and logical reasoning in uncovering the truth behind numbers is emphasized throughout the paper.

Keywords: media literacy, mathematical thinking, data analysis, critical thinking, numerical manipulation.

Bugungi raqamli asrda axborot oqimi keskin oshgan. Har kuni internet, ijtimoiy tarmoqlar, televideniye, gazetalar va boshqa ommaviy axborot vositalari orqali yuzlab raqamlar, statistik ma'lumotlar va diagrammalar bilan duch kelamiz. Ushbu ma'lumotlarning barchasi shaxsning qaror qabul qilishiga, siyosiy va ijtimoiy qarashlariga, hatto iste'mol odatlariga ta'sir qilishi mumkin.

Biroq, raqamlar va statistik ma'lumotlar ko'pincha noto'g'ri talqin qilinishi yoki manipulyatsiya qilinishi mumkin. Shu sababli, mediasavodxonlik va matematik tafakkur insonning axborotni to'g'ri tahlil qilishi va mantiqiy xulosalar chiqarishi uchun muhim vositalar hisoblanadi.

1. Mediasavodxonlik tushunchasi va uning dolzarbligi

Mediasavodxonlik – bu shaxsning axborotni tanqidiy tahlil qila olish, manbani aniqlash, axborotning ishonchliligini baholash va manipulyativ ma'lumotlardan himoyalash qobiliyatidir.

Mediasavodxon shaxs faqat axborotni qabul qilmaydi, balki uni so'roq qiladi, tahlil qiladi va mantiqiy xulosalar chiqaradi.

Bu ko'nikma nafaqat matnlar bilan, balki raqamlar, grafiklar, infografikalar, jadvallar bilan ishlashda ham zarurdir.

Dolzarbligi:

- Ijtimoiy tarmoqlarda tarqalayotgan statistik ma'lumotlar noto'g'ri bo'lishi mumkin.
- Reklama va siyosiy kampaniyalarda raqamlar orqali odamlarning e'tiborini manipulyatsiya qilish mumkin.

- Axborot oqimining ko‘pligi tufayli inson faqat mantiqiy va matematik tafakkur yordamida ma’lumotlarni filtrlash va tekshirish imkoniyatiga ega.

2. Matematik tafakkur va uning roli

Matematik tafakkur – bu masalalarni mantiqiy, tizimli va hisob-kitob asosida hal qilish qobiliyatidir. Mediasavodxonlik kontekstida matematik tafakkur quyidagi jihatlarda muhim:

- ❖ Statistik ma’lumotlarni tahlil qilish

Foizlar, o‘rtacha qiymatlar, median, dispersiya kabi statistik ko‘rsatkichlarni tushunish.

Misol: Agar yangilikda aytilsa: “Shahar aholisi 20% ga ko‘paydi”, matematik tafakkur yordamida, shahar aholisi qaysi davr bilan solishtirilganini, bu o‘shish haqiqatan ham sezilarli ekanligini tekshirish mumkin.

- ❖ Vizual axborotlarni talqin qilish

Diagramma va grafiklar orqali taqdim etilgan ma’lumotni noto‘g‘ri talqin qilish keng tarqalgan.

Misol: Bar diagrammasidagi skala bilan o‘ynash orqali ma’lumotni kattaroq yoki kichikroq ko‘rsatish mumkin.

- ❖ Raqamlar ortidagi mantiqiy xulosalar chiqarish

Matematik tafakkur asosida berilgan ma’lumotlarni tahlil qilib, haqiqatni aniqlash, dalilsiz e’tiqodlardan saqlanish mumkin.

Misol: Iqtisodiy o‘shish ko‘rsatkichlari faqat ma’lum sektorni qamrab olgan bo‘lsa, umumiy tasavvur xato bo‘lishi mumkin.

❖ Manipulyatsiyalardan himoyalaniş

Reklama, siyosiy kampaniyalar va ijtimoiy media orqali berilgan noto‘g‘ri statistikalarni aniqlash.

Misol: Mahsulot reklamasida “80% foydalanuvchilar bizning mahsulotdan mamnun” deyilgan bo‘lsa, matematik tafakkur yordamida, bu 80% qaysi guruhni qamrab olganini aniqlash mumkin.

4. Mediasavodxonlik va matematik tafakkur o‘quv jarayonida

Talabalarga matematik tafakkur va mediasavodxonlikni birgalikda o‘rgatish zamonaviy ta‘limning muhim qismiga aylanmoqda. Ular:

Raqqamlar ortidagi haqiqatni aniqlashni o‘rganadilar.

Ijtimoiy media, yangiliklar va reklamalardagi manipulyatsiyalardan himoyalaniş qobiliyatiga ega bo‘ladilar.

Tanqidiy fikrlash va dalillarga asoslangan qaror qabul qilishni rivojlantiradilar.

➤ Amaliy mashqlar orqali o‘qitish

Talabalarga real yangiliklar, reklama yoki ilmiy ma‘lumotlardan namunalar beriladi.

Ular statistikani tahlil qilib, noto‘g‘ri yoki manipulyativ ma‘lumotlarni aniqlashadi.

Bu mashqlar nafaqat matematik ko‘nikmalarni, balki tanqidiy fikrlashni ham rivojlantiradi.

➤ Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

Matematik tafakkur asosida raqqamlar orasidagi aloqalarni aniqlash.

Ma'lumotlar to'g'risida xulosa chiqarishda dalillarga tayanish.

Axborot manbalarining ishonchliligini baholash.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, raqamlar ortidagi harakatni anglash va ularni tanqidiy ko'z bilan baholash zamonaviy mediasavodxonlikning ajralmas qismi hisoblanadi. Matematik tafakkur insonga nafaqat statistik ma'lumotlarni to'g'ri talqin qilish, balki manipulyativ raqamlar orqali ta'sir ko'rsatishga urinadigan axborotlardan himoyalanih imkonini beradi. Shuningdek, u tanqidiy fikrlash, mantiqiy xulosalar chiqarish va dalillarga asoslangan qaror qabul qilish ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Shu bois, zamonaviy ta'lim jarayonida mediasavodxonlik va matematik tafakkur birgalikda rivojlantirilishi lozim, bu esa nafaqat shaxsning axborot bilan ishlash qobiliyatini oshiradi, balki jamiyatdagi axborot madaniyatini ham yuqori darajaga ko'tarishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Media va axborot savodxonligi — B. Namazov, M. Fayziyeva, Sh. Sharofaddinov. Toshkent: Baktria Press, 2018.
2. Mediasavodxonlik va axborot madaniyati — E. M. Xudoynazarov, G. M. Xalillayeva. Toshkent: Bookmany Print, 2023.
3. Mediasavodxonlik va axborot madaniyati (o'quv-qo'llanma) Sh. O. Rahmatov, G. R. Berdiyeva, S. S. Jurayev. Toshkent: Brok Class Servis, 2024.
4. Matematik mantiq va diskret matematika. 1-jild — H. T. To'ravev, I. Azizov. Toshkent: Tafakkur-Bo'stoni, 2011.